

**Krisis, inflatie
en de ontkoppeling
lonen-indexcijfer**

door

L. Cuyvers

1. Marx' krisistheorie

Als we bij wijze van inleiding kort Marx'krisistheorie weergeven, dan doen we dat niet om de relevantie ervan aan te tonen - zowel de huidige crisis als de crisis van de jaren dertig verschilt immers in vele opzichten fundamenteel van de krisissen der 19de eeuw - maar om elementen op te sporen die van nut kunnen zijn voor verklaringen van het heden. Voornamelijk de rol van de gemiddelde winstvoet blijkt in dit opzicht centraal. Het is dus onze bedoeling de Belgische loonproblematiek vanuit een marxistische en "neo-marxistische hoek te benaderen.

Vooreerst moet een onderscheid gemaakt worden tussen Marx' lange termijnvisie en zijn korte termijnvisie. Volgens Marx zal de stijging der arbeidsproduktiviteit de hoeveelheid kapitaal per arbeider gemiddeld doen toenemen, zowel in reële als in waardetermen (1). Vermits echter de totale meerwaarde of de totale winst niet door het kapitaal, maar door arbeid wordt voortgebracht, zal de totale meerwaarde bij een gelijk-blijvende exploitatiegraad (meerwaardevoet) wel toenemen ingevolge de accumulatie van kapitaal, maar proportioneel minder dan de kapitaals-toename (2), zodat de gemiddelde winstvoet daalt (3). Marx vat deze daling echter op als een tendens omdat verschillende factoren de neiging tot dalen van de winstvoet afremmen of neutraliseren (4), zij het dat deze tendens zich permanent doet gevoelen en bijvb. aanleiding geeft tot een verdere concentratie van het kapitaal (5).

Vermits de tendentiële daling van de winstvoet zich konstant doet gevoelen kan Marx' lange termijnvisie bezwaarlijk worden losgezien van zijn visie op de periodieke economische crises. Nochtans kan men de

(1) K.Marx: Le Capital, Livre III, Tome 1(6), Editions Sociales, Paris, 1969, p. 69, p.76, p.79, p.134, p.219, p.226, p.230 e.v., p.260.

(2) Ibidem, pp. 260-261

(3) Ibidem, p. 227, p. 232, p. 233, p. 240, p. 251

(4) Zie hiervoor ibidem, pp. 245-253

(5) Ibidem, p.254, p.259, p.263. Deze concentratie heeft dan weer voor gevolg dat de daling der winstvoet minder effect gaat ressorteren bij het grootkapitaal, dat zich meer laat leiden door de totale winstenmassa; Ibidem, p. 271

lange termijn wegveronderstellen teneinde de gedachten volkomen te concentreren op de veranderingen tijdens de "business cycle", los van de algemene trends (6). Stel nu dat het produktiesysteem zich in de opgaande fase van de conjunctuur bevindt. De reële lonen evenals de hoeveelheid kapitaal zijn relatief laag, terwijl de exploitatiegraad hoog is ingevolge de belangrijke werkloosheid. Uit dit alles vloeit een stijgende winstvoet voort, met het gevolg dat het kapitaal opgaat in stijgende accumulatie, de hoeveelheid kapitaal stijgt en er steeds meer wordt geproduceerd (7).

Op een zeker moment in de loop van deze ontwikkeling gaat zich echter een schaarste op de arbeidsmarkt ontwikkelen zodat de reële lonen stijgen (8) en de exploitatiegraad uiteindelijk onder een zekere limiet daalt (9). Dientengevolge stijgt de geproduceerde en gereali-seerde meerwaarde minder dan het totaal voorgeschoten kapitaal. Aanvankelijk stagneert de winstvoet en daalt vervolgens. Er komt een overvloed aan kapitaal, d.i. nieuw kapitaal dat geen additionele meerwaarde meer kan toeëigenen (10). De produktie van produktie-middelen wordt ingekrompen, er komt werkloosheid en de reële lonen dalen. Anderzijds neemt de kapitaalmarkt concurrentie toe ingevolge de kapitaalovervloed (11); er volgen faillissementen en dus verdere concentraties (12). De kapitaalvoorraad neemt af (ingevolge de vernietiging en ontwaarding van kapitaal, dus desinvesteringen (13),

(6) Op deze wijze vat M.Kalecki zijn "business cycle" theorie aan; M.Kalecki: Studies in the Theory of Business Cycles 1933-1939, Oxford, 1966, p. 3.

(7) K.Marx: Capital, Livre III, Tome 1 (6), p. 261.

(8) Ibidem, Livre II, Tome 1(4), p. 293; Livre II, Tome 2(5), p. 63; Livre III, Tome 1(6), pp. 264-265.

(9) Ibidem, Livre III, Tome 1(6), p. 268. In feite is noch de stijging der reële lonen, noch de daling der exploitatiegraad essentieel voor Marx' krisistheorie; essentieel daarentegen is de overvloed van kapitaal die tot stagnatie leidt evenals de schaarste op de arbeidsmarkt.

(10) Ibidem, p. 264.

(11) Ibidem, p. 265, p. 269.

(12) Ibidem, p. 254, p.259, p.263, pp.268-269, p.270.

(13) Ibidem, p. 266

of ingevolge het ontbreken van voldoende netto-investeringen ten opzichte van de afschrijvingen (14). De meerwaardestijging, samen met de daling van de kapitaalvoorraad doet de gemiddelde winstvoet terug stijgen. De cyclus herbegint.

De marxistische krisistheorie leverde, tenminste wat betreft de veronderstelde evolutie der reële lonen over de cyclus, dezelfde resultaten als de cyclische beweging der reële lonen in de pre-keynesiaanse orthodoxe theorie, welke aanleiding gaf tot produktiebeperking resp. -uitbreiding, tot de prijzen gelijk waren aan de marginale produktiekosten. Deze gedachtengang is echter het voorwerp geweest van grondige, zij het niet steeds onweerlegbare kritiek sinds Kalecki in de jaren dertig aantoonde dat onder voorwaarden van volledige concurrentie, de stijging der reële lonen over de "business cycle" onveranderd blijft en dus geen relance kan aktiveren, terwijl bij onvolmaakte concurrentie een daling der nominale lonen een crisis verdiept.

We komen hier in paragraaf 4 nader op terug.

2. Elementen voor een marxistische analyse van de huidige crisis.

Sinds het einde van de tweede wereldoorlog beleefden we een voordien ongekennde periode van permanente groei. De recessies lieten zich illustreren door dalende, maar niet door negatieve groeicijfers. Met deze periode van hoogkonjunktuur ging natuurlijk ook een permanente stijging der reële arbeidersinkomsten gepaard. Nochtans bleef het loonaandeel in het nationaal inkomen konstant, wat erop wijst dat de reële loonstijging gemiddeld gelijke tred hield met de stijging der arbeidsproduktiviteit. Samen met de stijging der reële lonen in de hoogkonjunktuur manifesteert zich normaal een zekere luxegoederenkonsumptie bij de arbeidersklasse, zij het dat deze konsumptie slechts een tijdelijk karakter heeft (15). Het is dus hoe dan ook, niet verwonderlijk dat sinds de jaren vijftig en zestig, de personenwagen en de koelkast bijvb. tot de duurzame konsumptie der arbeiderklasse is gaan behoren.

(14) Kalecki, op.cit., pp. 12-13.

(15) Marx: Capital, Livre II, Tome 2(5), p. 63.

Het zou ons te ver voeren de oorzaken van de huidige crisis in hun volle betekenis weer te geven. Het samengaan van overwegende hoogkonjunctuur met "kruipende inflatie" noopt ons tot enkele opmerkingen - dienaangaande. De marxistische literatuur levert verschillende verklaringen die grosso modo in dezelfde richting wijzen en de nadruk leggen op de enorme toename der kredietverlening. We weerhouden:

1) De nominale loonstijgingen die de overwegende na-oorlogse "boom" begeleidden, werden door het monopolioïde bedrijfsleven doorberekend, wat een permanente prijsstijging voor gevolg had. De verkoop en dus de produktie en reproductie werd mogelijk gemaakt door een stijgende kredietverlening. Marxistische auteurs zoals J.Morris zijn van oordeel dat de inflatie vandaag toxisch is geworden ingevolge de enorme alsmaar stijgende schuldenlast van het bedrijfsleven die de nettowinst en de winstvoet drukt (16).

2) Het kapitalisme kampt permanent met problemen qua realisering der produktie en der meerwaarde, wat de enorme uitbreiding verklaart der zg. tertiaire sector en de stijging der realiseringskosten (banken, publiciteit, enz.). De doorbrekende realiseringskosten noodzaakten steeds opnieuw tot loonaanpassingen. Anderzijds: als de monopolies worden gekonfronteerd met een daling der winstvoet, dan verhogen zij hun prijzen (17). Tevens kan de rol der kredieten (verbruikskredieten, handelskredieten, investeringskredieten) worden benadrukt bij het scheppen van een additionele koopkrachtige vraag. Met elke nieuwe kredietverlening stijgt echter de nominale waarde der fondsen die een winst opeisen. Op deze wijze wordt massaal een verwachte meer-

(16) J.Morris: Un point de vue "radical" sur la crise inflationniste actuelle aux Etats-Unis; Problèmes Economiques, nr.1.361, février 1974, pp. 21-30, de Franse vertaling van een artikel in het september nummer van "Monthly Review"; zie ook: P.Joye: Inflation, récession et crise du système; Cahiers Marxistes, nouvelle série nr. 10(29); 5e année, décembre 1974, p.7; P. Joye: Le point sur la crise économique; Cahiers Marxistes, nouvelle série nr. 17(36); 6e année, septembre 1975, p. 15. Voor het effect van nominale loonstijgingen op grotere kredietverlening, zie ook J.Robinson: Essays in the Theory of Economic Growth, London, 1962, p. 72.

(17) Ph. Herzog: L'inflation: éléments d'explication; Economie et politique, nr. 233, décembre 1973, p. 39.

waarde gekapitaliseerd zonder dat deze verwachtingen in overeenstemming kunnen worden gebracht met de reële winstmogelijkheden; inflatie treedt op als ultieme regulator (18).

Beide verklaringen overlappen en leggen fundamenteel de nadruk op het

Tabel I: Evolutie van de schuldenlast en van de omloopsnelheid van het geld.

Jaar	Binnenlandse schuldenlast der privé-ondernemingen per eenheid bruto binnenlands produkt (marktprijzen)	Totale inkomensomloopsnelheid van het geld en de quasi-monetaire likwiditeiten
1966	0,28	2,10
1967	0,32	2,09
1968	0,37	2,05
1969	0,33	2,11
1970	0,36	2,17
1971	0,39	2,10
1972	0,42	2,02
1973	2,02

Berekend op basis van gegevens in:

N.I.S.: Statistisch jaarboek van België, Boekdeel 92, 1972, p.421, p. 426.

N.I.S.: Statistisch jaarboek van België, Boekdeel 94, 1974, pp.466-467, p.472, p.513.

N.I.S.: Statistisch tijdschrift, juli-augustus 1975, nr.7-8, p.878.

(18) Ibidem; een dgl. redenering is impliciet aanwezig bij Kalecki, wier model de accumulatievoet funktie maakt van de winstgevendheid, wat dan uitdraait op een funktie waar de investeringen een dalende funktie zijn van de kapitaalvoorraad: M.Kalecki, op.cit. p. 9, p. 30.

monopolistisch karakter van het kapitalisme, hoewel er verschillen zijn in de appreciatie van het overheidsingrijpen. Ter illustratie geven we in Tabel I de evolutie van de impakt der binnenlandse schuldenlast van het bedrijfsleven per eenheid bruto binnenlands produkt in België en de evolutie van de zg. totale inkomensomloopsnelheid van het geld die als indikator kan dienen voor het klimaat van vertrouwen of wantrouwen (men zal de daling van deze omloopsnelheid merken vanaf 1971), waarop we aanstonds terugkomen.

Bij de verklaring der huidige economische crisis mag echter de petroleumcrisis niet worden vergeten, evenmin als de stijging der grondstoffenprijzen in dezelfde periode. De "multinationals" dragen dan ook een zware verantwoordelijkheid. Gekombineerd met het sinds de monetaire strubbelingen van 1967 en de daarop volgende jaren aan het wankelen gebrachte vertrouwen - op zijn beurt een eerste afrekening met de jarenlange hegemonie der Verenigde Staten - werd een zware slag toegebracht aan de toekomstperspektieven van het kapitaal, zowel als van de arbeidersklasse. Ingevolge de stijgende grondstoffen- en energieprijzen en de algemene "vertrouwenscrisis" onderging de verwachte winstvoet een fikse daling.

3. Oorzaken der inflatie en "stagflatie".

Sinds 1974 scheren de prijsstijgingspercentages toppen, wat een tot dan toe ongekend en dikwijls onbegrepen verschijnsel was, vermits een dergelijke prijzeninflatie

- 1) voorkomt in de ganse kapitalistische wereld, en
- 2) daar samengaat met een economische crisis waarvan vandaag het einde nog niet in zicht is.

Als we het patronaat mogen geloven is de huidige prijzeninflatie een gevolg van de loonstijgingen, en wat meer bepaal België betreft, van het systeem der automatische kommeling van de nominale lonen aan het algemeen indexcijfer der konsumptieprijzen. Hoewel België het enige land was in het Europa der Zes met een dergelijk loonindexeringssysteem, ligt haar prijsstijgingspercentage in de periode der "kruipende inflatie" niet hoger dan het gemiddelde. Zoals Tabel 2 toont steeg het algemeen indexcijfer in Frankrijk en Nederland veel sneller dan in België, Terwijl Italië over het algemeen eenzelfde evolutie kende als België, en Duitsland en Luxemburg doorgaans onder de Belgische en Italiaanse cijfers bleven.

Wat de periode vanaf 1972 betreft is het niet moeilijk plausible verklaringen te geven voor de hoge inflatiecijfers welke samen optreden met de huidige crisis. Zo is bijvb. de thesis van Charles Levinson bijzonder relevant. Aangezien monopolies en "multinationals" zich laten leiden door de totale bruto-winsten waaruit ze hun expansie financieren, eerder dan door een winstvoet (19), zal een omzetsdaling deze bruto-winsten (omzetcijfer-kostprijs, dus inclusief afschrijvingen) in gevaar brengen. Daar anderzijds de meeste goederen prijsinelastisch zijn, kan het monopoliekapitaal zijn bruto-winsten tijdens een recessie voor erosie vrijwaren door het toepassen van prijsstijgingen (20).

Parallel met Levinson, maar algemener, is de verklaring die stagflatie wenst toe te schrijven, niet enkel aan de "multinationals" en de monopolies, maar aan de overheersende onvolmaaktheid der concurrentie. Samen met de stagnatie der bruto-winsten vertoont de gemiddelde winstvoet een uitgesproken tendens om te dalen. Het is

Tabel 2 : Evolutie van het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud (maandgemiddelde) in de E.E.G. (1963 = 100)

Jaar	D.B.R.	Frankrijk	Italië	Nederland	België	Luxemburg
1963	100	100	100	100	100	100
1964	102	103	106	105	105	104
1965	106	106	111	112	108	107
1966	110	109	113	118	113	110
1967	111	112	117	121	116	113
1968	113	117	119	126	119	115
1969	116	124	122	135	124	118
1970	121	131	128	141	129	124
1971	127	138	135	152	134	129
1972	134	146	142	163	142	136

Bron: Eurostat: Basisstatistieken van de Gemeenschap, 1972, Tabel 145, p. 189.

(19) zie ook Marx: Capital, Livre III, Tome 1(6), p. 271.

(20) Ch. Levinson: Kapitaal, inflatie en multinationale ondernemingen, Amsterdam, 1972, p. 187.

de producenten onder voorwaarden van onvolmaakte mededinging echter mogelijk ten allen tijde door prijsstijgingen de winstmarges op het oude peil te handhaven, wat een permanente impuls levert aan de prijzen-lonen-prijzenspiraal.

Een derde verklaring kan worden gevonden in het gedrag der dienstensektor, hoewel het uiteraard de vorige verklaringen niet uitsluit. De stijgende druk van de dienstensektor op de konsumptieprijzen wordt wat België betreft reeds geïllustreerd door de verschillende evolutie van het indexcijfer der konsumptieprijzen en dat der groothandelsprijzen. Blijkens Tabel 3 steeg het indexcijfer der konsumptieprijzen met 119 %, dat der groothandelsprijzen met 68 % tussen 1953 en 1975. Tussen 1971 en juni 1975 bedroeg de procentuele stijging der konsumptieprijzen 43,3 %, dat der groothandelsprijzen 39,3 %.

We maakten enkele berekeningen van groeivoeten van reële lonen en produktiviteit. De resultaten zijn weergegeven in Tabel 4 en tonen aan dat de gemiddelde groeivoet van het reële bruto-uurloon gelijke pas heeft gehouden met de groei van het "materieel BNP" t.o.v. de produktieve tewerkstelling (21). Tot analoge konklusies (zie tabel 4) komt Pierre Joye (22) als hij bij de analyse van de E.E.G. statistieken merkt dat de loonkosten per eenheid bruto toegevoegde waarde in België niet vlugger stegen dan in de andere lidstaten en zelfs samen met Nederland en de D.B.R. de laagste stijgingspercentages opleverden voor 1973 en 1974. Onze cijfers wijzen op het misleidend karakter van een "arbeidsproduktiviteit", waarin de diensten, de overheid, de handel, het bank- en verzekeringswezen geïnkorporeerd zijn (23). Een dgl. "arbeidsproduktiviteit" geeft

(21) Onder "materieel BNP" verstaan we het bruto nationaal produkt, min de toegevoegde waarde der banksektor, handel, verzekeringswezen, enz. De produktieve tewerkstelling is gelijk aan de burgerlijke arbeidskrachten, min volledig werklozen en de tewerkstelling in de banksektor, de handel, enz. De produktiviteitscijfers moeten met omzichtigheid worden geïnterpreteerd, want er kan een grote foutenmarge in zitten.

(21) P.Joye: Le point sur la crise économique, op.cit., p. 19.

(23) We laten hier nog de kritiek op de arbeidsproduktiviteit in de produktieve sektoren in het midden. Wat betekent tenslotte een ratio die de hoge produktiviteit der kapitaalintensieve sektoren bij de andere voegt?, vgl. Levinson, op.cit., p.67, p. 73.

Tabel 3 : Evolutie van het algemeen indexcijfer der consumptieprijzen, van het algemeen indexcijfer der groothandelsprijzen en van de groothandelsprijzen van enkele konsumeerbare goederen.

1953 = 100							
Jaar	Algem. indexc. konsum. prijzen	Algem. indexc. grooth. prijzen	grooth. prijsind. dierl. landbouw produkt.	grooth. prijsind. plant. landbouw produkt.	grooth. prijsind. vetstof-fen	grooth. prijsind. papier & karton	grooth. prijsind. textiel
1971	154,5	124,1	141,1	108,3	108,5	128,3	100,6
1972	162,9	129,2	153,5	111,3	101,7	120,9	109,5
1973	174,2	145,1	172,8	142,9	122,7	125,9	127,9
1974	196,3	169,4	171,9	157,0	192,5	174,4	143,1
1975 (juni)	219,8	168,4	196,6	134,8	161,3	209,0	130,5

Bron: N.I.S.: Statistisch tijdschrift, juli-augustus 1975, nr.7-8, pp. 968-969.

niets konkreets en betekent ook niets. Hoewel het hier niet de plaats is om de marxistische interpretatie der "diensten" te bespreken, wijzen de cijfers van Tabel 4 op de doorberekening der stijgende kosten verbonden aan de realisering der meerwaarde (bankwezen, publiciteit, overheidsinterventies, enz.) als een belangrijke bron van prijsinflatie (24). Samen met de inflatie zijn de realiseringkosten en de onproduktieve arbeid van een medicijn tot een vergift geworden. Overigens is het nu niet het moment om deze sectoren te saneren.

Wat betreft de diensten die niets te maken hebben met de meerwaarde-realisering, de vrije beroepen, de zg. niet-georganiseerde handel, enz., is het nuttig kort enige bevindingen weer te geven van een onderzoek dat in opdracht van de E.E.G.-Kommissie werd uitgevoerd door een team van economen verbonden aan het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen (25). Blijkens deze studie hebben de vrije

(24) vgl. Herzog, op.cit., p. 39.

(25) G.Vandewalle, J.Van den Broeck, W.Winkelmanns, M.Van Hecke: Etude sur le rôle éventuel de certains revenus primaires non-salariaux dans le développement de l'inflation en Belgique; Politique économique à moyen terme, 1974, Fasc. 4, 163 blz.

Tabel 4: Evolutie van arbeidsproductiviteitsindices en van het reële uurloon.

Jaar	groei BNP/ gepresteerde man-uren	groei BNP/ produktief gepr. man- uren	groei mat.BNP/ produkt. ge- pres. man- uren	groei reëel bruto uurloon
	%	%	%	%
1968	4,4	5,6	5,5	2,4
1969	5,1	5,8	6,9	5,9
1970	6,9	7,5	8,9	7,9
1971	3,5	4,8	4,4	8,8
1972	7,9	9,6	10,2	10,8
1973	7,0	7,5	7,2	7,1
gemiddeld	5,8	6,8	7,2	7,1

Berekeningen op basis van gegevens in:

N.I.S.: Statistisch tijdschrift, juli-augustus 1975, nr.7-8, pp. 889-891, p.895, pp.968-969.

N.I.S.: Statistisch jaarboek van België, Boekdeel 94, 1974, p.537.

Veronderstelling: groei wekelijks aangeboden arbeidsduur is gelijk aan groei jaarlijks aangeboden arbeidsduur.

beroeppen hun sociaal-ekonomische positie niet enkel weten te behouden, maar ook verstevigd ingevolge hun psychologische behoefte een bepaalde kloof te bewaren tussen hun konsumptieniveau en dat der arbeidersklasse. Dientengevolge zijn zij in staat tijdens een recessie een gelijkaardige inflatie te bewerken als de monopolies: de loonsverhogingen naar het einde van de "boom" toe zetten de middenklassen ertoe aan in de volgende konjunkturfaze hun inkomen op te drijven, waarbij rekening dient gehouden met de prijsinelasticiteit en de ongevoeligheid der aangeboden diensten voor konjunkturschommelingen (26).

(26) Ibidem, p. 154.

4. Effecten van de ontkoppeling van lonen en indexcijfer.

Het systeem van de loonindexering werd het eerst in 1919-1920 ingevoerd bij de mijnwerkers, dus vanaf de institutionalisering van een detailhandelsprijzenindexcijfer. Het stelsel werd in 1948 veralgemeend en behelst uiteraard het behoud van de koopkracht der wedden en lonen. Vermits echter de aanpassing per definitie ex post gebeurt, zal in tijden van relatief trage prijsstijgingen de arbeidersklasse reeds lang gekonfronteerd zijn met een daling van de reële lonen en wedden vooraleer van aanpassing sprake is.

Evenmin mag worden vergeten dat de loonaanpassingen geschieden op basis van de evolutie van het algemeen indexcijfer der konsumptieprijzen, wat inhoudt dat men regionale verschillen tussen de evolutie der reële lonen introduceert. Zo evolueerde tussen 1971 en juli 1975 het algemeen indexcijfer trager dan het indexcijfer in de provincie Antwerpen, Henegouwen en Luik, d.w.z. de provincies met de relatief belangrijkste arbeidersklasseconcentratie (zie tabel 5).

Het huidig stelsel is een belangrijke syndikale verworvenheid en biedt tevens niet te verwaarlozen voordelen voor het patronaat. Het is heden nochtans niet de eerste keer dat men de automatische koppeling wil geamendeerd zien. Zo was Fabrimetal bijvb. in november 1963 voorstander van bespreking der indexeringskwesties bij de onderhandelingen voor periodieke loonsverhogingen, en in november 1969 van de vervanging der automatische koppeling per tranche van 2 % door een stelsel van veranderlijke aanpassing op vaste tijdstippen. In beide gevallen zouden de loonaanpassingen een merkelijk trager verloop kennen. Tot nu toe hebben de vakbonden zich met succes weten te verzetten tegen dergelijke retrograde amendementen. De laatste indexregeling is vervat in een overeenkomst van onbeperkte duur, bedongen in het Nationaal Akkoord 1971-1972.

Evenmin is het de eerste keer dat kwesties die betrekking hebben op de berekening van het algemeen indexcijfer het voorwerp uitmaken van diepe meningsverschillen en manipulaties vanwege het patronaat. Nochtans vertegenwoordigt het V.B.O. overwegend slechts de som der direkte individuele belangen der patroons en niet hun objectief klassebelang, ergo het voortbestaan van het regime waarvoor essentieel de burgerlijke staat opteert. We komen hier nader op terug als de concrete weerslag der ontkoppeling zal worden toegelicht. Zo toont de vroegere onwil van het patronaat een sterkere

Tabel 5: Evolutie van het algemeen indexcijfer der konsumptieprijzen voor België en voor provincies met een hoge arbeidersconcentratie, 1971 = 100

Jaar	Algemeen	Antwerpen	Henegouwen	Luik
1971	100,0	100,0	100,0	100,0
1972	105,5	105,2	105,7	105,7
1973	112,7	112,4	112,8	113,1
1974	127,1	127,2	127,5	127,2
1975 (juli)	143,6	144,3	144,2	143,7

Bron: N.I.S.: Statistisch tijdschrift, juli-augustus 1975, nr.7-8, p. 968.

weging der diensten in te voeren, wat slechts een aanpassing inhoudt aan een lang bestaande en steeds verder evoluerende realiteit, hun wil tot het drukken van de reële lonen en wedden door de nominale lonen en wedden te laten evolueren met een deficiënte en voorbijgestreefde norm.

Achter de huidige patronale voorstellen tot vertraging van het ritme der spilindexen van 2 % tot 4 % schuilt dezelfde bekommernis. Volgens berekeningen van het ABVV zou een dergelijke vertraging het patronaat en de overheid toelaten meer dan 10 miljard F te besparen op de post arbeidskosten (27). In 1974 bedroeg het BNP (faktorkosten) bijna 1.706 miljard F en het aandeel der wedden en lonen hierin 1.149 miljard F (inkluis de werkgeversbijdrage voor sociale zekerheid van 158 miljard F). De besparing zou dus blijkbaar minder dan 1 % betekenen (28).

Deze redenering is echter misleidend. De wedden en lonen worden voor ca. 78 % uitbetaald in privé-ondernemingen, zodat van de 10 miljard F er 7,8 miljard wordt bespaard door het kapitaal. Volgens de optelsom van Tabel 6 bedroegen de winsten der Belgische privé-ondernemin-

(27) zie G. Debunne in "La Wallonie" van 9 oktober 1975 en in "De Werker" van 18 oktober 1975.

(28) N.I.S.: Statistisch tijdschrift, juli-augustus 1975, nr. 7-8, pp. 896-899.

Tabel 6: Winsten der Belgische privé-ondernemingen vóór verdeling en intrestbetaling, maar na belasting ingevolge activiteiten in België (1974)

- inkomsten personenvennootschappen	13.980 miljoen F
- dividenden van Belgische vennootschappen in België	19.702 miljoen F
- tantièmes	3.660 miljoen F
- niet uitgekeerde winst der aandelenvennootschappen	35.920 miljoen F
Totaal	73.262 miljoen F

Berekend op basis van:

N.I.S.: Statistisch tijdschrift, juli-augustus 1975, nr.7-8, pp. 898-899.

gen in 1974 vóór verdeling en interestbetaling, maar na belasting en ingevolge activiteiten in België, 73 miljard F, zodat een besparing van 7,8 miljard de winsten (basis 1974) blijkbaar met 10,5 percent zou kunnen verhogen. Het juiste effect op de gemiddelde winstvoet is zeer moeilijk te benaderen, maar het is duidelijk dat de bekommernis van het patronaat tot "deceleratie van de lonenprijs-spiraal" slechts het rookgordijn is waarachter hun werkelijke bekommernissen schuilgaan, nl. de verhoging van de gemiddelde winstvoet.

Er kan worden geargumenteed dat een loonsbesparing de export en dientengevolge de werkgelegenheid zou aanwakkeren. Het is echter niet de exportengroei in absolute cijfers, dan wel de groei van het exportoverschot dat relevant is (29); immers, als we abstraheren van de besparingen der arbeidersklasse, dan is deze aangroei van het exportsurplus precies gelijk aan de aangroei der winsten, terwijl het deze toename der winsten is die de privé-investeringen kan aanwakkeren. Volgens de redenering van Kalecki (30) kan men op basis van de verhouding tussen de uitgaven der betalingsbalans en het nationaal

(29) Kalecki, op.cit., pp. 26-27.

(30) Ibidem, p. 18.

produkt enerzijds, en van de verhouding tussen de winsten en het nationaal inkomen anderzijds, berekenen dat 88 % van de exportenaangroei naar een aangroei der importen wegvloeit zodat slechts maximaal 12 % van een loonbesparing in de exportproducerende sectoren tot een winstverhoging aanleiding kan geven. Nog afgezien daarvan echter zouden we willen stellen: zolang de incidentie van de lonen op de kostprijzen der uitvoerprodukten niet juist is gekend en evenmin is bewezen, dat

- 1) de loonsbesparing ingevolge de verhoging der spilindex bijvb. inderdaad door een daling der reële uitvoerprijzen gevolgd wordt, en
- 2) als gevolg daarvan de exporten zullen toenemen in volle economische crisis in alle kapitalistische landen (!),

zijn we eerder geneigd te veronderstellen dat gepoogd wordt de lasten der crisis op de werkende bevolking af te wentelen.

We mogen dus geredelijk aannemen dat de hervorming van het loon-indexeringssysteem volgens de patronale voorstellen geen deceleratie van de prijsstijgingen voor gevolg zou hebben en wordt ingegeven door de direkte individuele belangen der kapitalisten. Het is onze mening dat deze politiek niet overeenstemt met het objektieve belang van het kapitalisme. Inderdaad, sinds de Grote Crisis der jaren dertig werd de economische theorie en politiek grondig herdacht onder de impuls van ideeën die hun oorsprong vinden in het werk van Keynes en Kalecki. Een loonsbesparing van 10 miljard F ingevolge de verhoging der spilindex van 2 tot 4 % zou de reële lonen doen dalen ingevolge de vertraagde aanpassing. Welnu, Keynes en Kalecki wezen op de nefaste gevolgen van een daling der reële arbeidersinkomsten in tijden van economische inzinking, maar heden heeft de vulgair-ekonomie hun "new economics" naar het verdomhoekje van Marx verbannen.

Op het eerste gezicht is men geneigd aan te nemen dat een daling van het nominale loon de winstverwachtingen doet toenemen en dus gepaard zou gaan met een produktie-uitbreiding. Nochtans verhogen de kapitalisten noch hun konsumptie, noch hun investeringen onmiddellijk na de nominale loonsverlaging, hetzij omdat ze wachten op de effectieve winstenverhoging, hetzij omdat er een dekalage verloopt tussen de plaatsing der investeringsorders en de ingebruikname der investeringsgoederen. De winsten zullen echter niet stijgen. In een stelsel van volledige concurrentie zal de daling der nominale lonen slechts op een daling der nominale prijzen uitdraaien. Het is duidelijk dat men op deze manier de crisis niet overwint, maar zich in een vicieuze cirkel beweegt: de reële lonen blijven konstant zodat de winstgevend-

heid niet toeneemt en de kapitalistische konsumptie en investeringen blijven onveranderd ingevolge een onveranderde winstgevendheid (31).

De analyse van Kalecki gaat echter verder: ingeval "onvolmaakte mededinging", kartels en oligopolies optreden, zal een daling der nominale lonen de crisis verscherpen. In feite volstaat het reeds dat de mededinging in sommige loongoederenproducerende sectoren "onvolmaakt" is opdat een daling der nominale lonen geen proportionele prijsdalingen voor gevolg zou hebben. Dientengevolge dalen de reële lonen en wordt de koopkracht der arbeidersklasse aangetast. Het is duidelijk dat deze redenering ook opgaat bij een vertraagde aanpassing der nominale lonen aan de prijsevolutie.

Kalecki veronderstelde dat slechts kapitalisten sparen ("workers spend what they get, capitalists get what they spend"). Door de daling der koopkracht van de arbeidersklasse daalt de loongoederenkonsumptie pari passu, zodat de daling in de omzet der loongoederen precies opweegt tegen elke potentiële toename der winsten ingevolge de gedaalde reële loonsom en de crisis zich verdiept (32). De konklusies van Kalecki worden niet aangetast als we zijn veronderstelling dat slechts kapitalisten sparen, loslaten. Inderdaad, vermits er mag worden verondersteld - zoals reeds eerder gebeurde - dat de bestedingen der arbeiders vlugger reageren op hun gedaalde koopkracht dan deze der kapitalisten (33), heeft een daling der reële arbeidersinkomsten voor gevolg dat de konsumptie der arbeidersklasse afneemt (zij het minder dan wanneer arbeiders niet sparen), evenals hun besparingen, maar dat de konsumptie der kapitalisten en

(31) Kalecki, op.cit., pp. 27-28, pp. 47-49. Hoewel zeer sterk door Marx en Rosa Luxemburg beïnvloed, is deze visie verschillend van deze van Marx; zie paragraaf 1. Natuurlijk is er een eensgezindheid wat betreft de cyclische beweging der totale reële arbeidersinkomsten; zie ook J. Robinson, op.cit., p. 80.

(32) Dit is zeer duidelijk als wordt gewerkt met een marxistisch reproductieschema. Onnodig te zeggen dat de omzetsdaling neerkomt op het niet realiseren der volledige meerwaarde voor het bedrag der afgenomen arbeiderskonsumptie, vgl. J. Robinson: Kalecki and Keynes; in: Problems of Economic Dynamics and Planning, Essays in honour of Michael Kalecki, Warszawa, 1966, p. 338.

(33) Kalecki, op.cit., pp. 26-27.

hun investeringen nog niet zijn toegenomen (of op zijn minst niet in dezelfde mate als de loongoederenkonsumptie daalt).

Een gedeeltelijke ontkoppeling van lonen en indexcijfer of een vertraging in de loonaanpassingen kan dus normaal slechts een negatief effect op de conjunctuur hebben. De hieruit resulterende daling der arbeidersinkomsten zou de consumptiegoederenomzet vlugger aantasten dan het de investeringsgoederensektor zou laten expanderen. Als in een crisis, d.w.z. in tijden van onderbenutting van de bestaande produktiekapaciteit, de loutere aanpassing der nominale lonen aan de reeds veranderde consumptieprijzen enig inflatoir effect heeft, dan bevestigt dit precies het monopoliekarakter van het kapitalisme en dan kan dit slechts een direkt gevolg zijn van de onwil van het kapitaal de arbeiders aan de huidige reële lonen tewerk te stellen!

Het patronaat wordt in zijn opvattingen gesterkt door de regering die middels haar economische politiek een sociale afbouw poogt door te voeren. De voorstellen tot programmawet, waaronder de pogingen tot "sanering" der staatsuitgaven, de pogingen tot fiskalisering der sociale uitkeringen, de economische konsekventies van de plannen tot fusies van gemeenten en tot besparingen op het universitair onderwijs, hebben tot doel de lasten van de recessie te laten betalen door de loon- en weddetrekkende bevolking, de gepensioneerden, de werklozen, enz. Maar er is meer: in tijden van economische achteruitgang en instabiliteit kan een dergelijke ontmanteling van de zg. "ingebouwde stabilisatoren" (J.K.Galbraith) van het regime de crisis slechts verscherpen. Een illusie minder dus voor de technokraten.

voordracht gehouden te Brussel,
7 november 1975.

DE KLANDESTIENE RODE VAAN,

fotografische reproductie van alle beschikbare nummers van de "Rode Vaan" zoals zij illegaal tijdens de Tweede Wereldoorlog werd verspreid. Gewone uitgave : 300 F. Genummerde luxe-uitgave : 500 F.

PARTIZANEN IN VLAANDEREN,

Autobiografisch werk van Louis Van Brussel over de partizanenstrijd, vooral in het Leuvense. De derde oplage is bijna uitgeput en zal niet herdrukt worden. Haast U dus dit boek te bestellen. 195 F.

18 DAGEN BLITZKRIEG,

eveneens een autobiografisch werk van Louis Van Brussel. Prijs : 250 F.

GEDENKSTEEN VOOR ROZA,

een heruitgave van het bekende werk van de onlangs overleden Vlaamse schrijver, Achilles Mussche. Een geromanceerde biografie van Roza Luxemburg. Prijs : 195 F.

ESPANA, BELGEN IN DE INTERNATIONALE BRIGADEN,

het boek van Albert De Coninck over de burgeroorlog in Spanje. Op algemene aanvraag werd een herdruk van dit uitgeputte werk voorzien. Prijs : 195 F.